

Régmúlt korok dokumentumai

264 A Budai Várpalota

A királyi vár a Rondellával.

A budai Vár említésére az ember képzeletében a Halászbástya körvonalai tűnnek fel, majd a várpalota, és a várnegyed filmekből, tévéfilmekből jólismert részletei. Pedig a Vár nemcsak e szembevetendő és közismert látványosságokból áll, hanem történelmet-kultúrhistoriát őrző tárház is. Évmilliók történetét őrzik természetalakította képződményei — évezredek történelmét az ezekre épített falak, és azok alá fúrt föld alatti labirintusok.

Az a — napjainkban a tenger szintjétől 160 méter magasan elterülő —, két kilométer hosszú, és 750, illetve 370 méter széles fennsík, amelyre a ma ismert várnegyed épült, a pleisztocénben alakult ki. Az alatta húzódó — tíz kilométeresre becsült — barlangrendszer forrásvíz vájta a mészkőbe; ugyanaz a forrás, amely a Várhegy egykori felszínén csillogó tavat is táplálta. A pincék — e jórészt természetes képződmények — védelmet nyújtottak az őskor, s a legújabbkor emberének is. A török korban betemetett középkori barlangpincéket 1930—40 között megtisztították, hogy bombabiztosakká alakítsák át (itt állta ki Buda második világháborús ostromát sokezer ember); s ekkor lelt rá a félmillió éves hévizes barlangkutakra Kadoc Ottokár geológus, aki mint Zolnay László régész, a Vár avató kezű kutatója írja, kétemeletes mélységű kettőspincékre, paleolitikus leletekre is rátalált. (A földtörténeti régészeti emlékek a Szentháromság utca 2. alatti múzeumban kaptak helyet.)

Tekintsük át legalább futólag a Vár történetét — a Várét, amelynek romjai betemetették, megőrizték, majd visszaadták régimúlt korok dokumentumait.

Az ország középkori fővárosának alapjait IV. Béla király fektette le a tatárjárás után; s 1250 előtt a királyi palota magja is elkészült. Zsigmond király — aki 1387-től kereken ötven esztendeig tartó uralkodása alatt cseh király és német császár is volt — a budai Vár jelentőségének növekedésével egy időben kialakította a palota középkori tömbjét is, s abban a nagyszabású udvari ünnepekre alkalmas, 70-szer 18 méteres dísztermet. Akkoriban épült a Vár erődrendszere, amelynek jórésze megmaradt.

Mátyás uralkodása hozta meg a palota fénykorát: az udvarába meghívott olasz mesterek kezénél Mátyás

palotájának reneszánsz pompája évtizedekkel megelőzte a közép- és nyugat-európai országokét is.

A Várat ezerféle megpróbáltatás érte: török uralom, villámcsapás-előidézte lőportárrobbanás, Buda visszafoglalásának ostroma. Mária Terézia építkezései miatt lebontották a középkori palota utolsó maradványait is. Csak a múlt század végi bővítéskor kerültek ismét napvilágra azok a kőfaragványok, tárgyi emlékek, amelyek hírt hoztak a palota régi szépségéről.

A II. világháború lerombolta a palotát. Ezután 1948—63-ig a helyreállítással kapcsolatban 26 holdnyi területen kutatták fel a középkori királyi palota maradványait, Gerevich László vezetésével; ekkor bukkantak elő ismét a középkori épületek alapfalai, és — jobb állapotban — az ezeknél is mélyebben épültek. Töméntelen épületelem, dísz, tárgyi emlék feltárása után, Gerő László tervei szerint, 1967-ig helyreállították a boltozatos helyiségeket, a gótikus nagytermet, az alkápolnát, a királypincét. Az időközben újjávarázsolt várpalota épületében felavatták a Budapesti Történeti Múzeumot; falai között egy évtizede megnyílt a vármúzeum is, ahol megtekinthetők az ásatások eredményei.

Négy évvel ezelőtt nagy szenzációról adtak hírt a lapok: Zolnay László régész ásatás közben páratlan leletre bukkant: gótikus szobrok, torzók nem is sejtett darabjaira. A tudósítások egyre több töredékről, torzóról, egész alakos szoborról szóltak. Végül egyértelműen megállapították, hogy európai viszonylatban is páratlan, tárlatnyi középkori szobor pihent a föld mélyében. Múzeológusok, régészek, restaurátorok munkájának eredményeképpen ebből az anyagból nyílt meg 1976 tavaszán „A középkori Buda királyi várpalotája és gótikus szobrai” című, átfogó kiállítás.

Az alagsori előcsarnokban makettek, alaprajzok, képek, fotók szemléltetik a palota csaknem ötszáz éves alakulását. Mátyás király függőkertjének alapítménye, Nagy Lajos király palotájának szobortorzói, a Zsigmond-korabeli palota épségben feltárt, háromboltozatos helyisége, valamint homlokzat-, árkád- és kútrészlete, a

Nagy Lajos, Zsigmond, Mátyás korabeli figurális kályhacsempék, s az ezekből rekonstruált díszkályha, a palotában egykor működött kerámiaműhely darabjai, dísz- és konyhaedények, majolikák, címerek, a Mátyást és Beatrixet ábrázoló fehérmárvány dombormű: az összkép hűen idézi föl a palota reneszánsz kori pompáját.

Az Anjou-palota alapfalaira épült átjáróban, és az egykori királynők lakosztályához tartozó gótikus nagyteremben állították ki a világi tárgyú szobrokat, amelyek lovagokat, főrangú nőket örökítettek meg; a Nagy Lajos által építtetett alkápolnában pedig az egyházi alakok — apostol, próféta, madonna, szentek figurái — kaptak helyet.

A több emeletnyi mélységű pincelabirintus még sok titkot tart magában, de számosat már sikerült megfejteniük a kutatóknak, s a felszínre hozott leletek tükrében mind tisztábban látjuk, milyen magas színvonalú településfejlesztők, építők, művészek éltek e helyen sok évszázaddal ezelőtt. S a napjainkban kulturális központtá alakult várpalota falai között helyet kap a múlt és jelen — és amit az ország és a nemzetközi együttműködés produkál. Mindez szemlélteti a kultúra egységességét és folyamatosságát.

Pérel Gabriella

Gion Cristoforo Romano Beatrix (1490).

Gion Cristoforo Romano Mátyás (1490).